

EVET DEYİN

ÜÇ AYLIK UNICEF TÜRKİYE BÜLTENİ

SONBAHAR 2005

YARIŞ BAŞLADI!
TÜRKİYE, ÇOCUKLAR
VE BİNYIL KALKINMA
HEDEFLERİ

Her çocuk için
Sağlık, Eğitim, Eşitlik, Koruma
İNSANLIĞIN GELİŞMESİ

unicef

İÇİNDEKİLER

UNICEF, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin ancak çocukların ve gençlerin tam katılımıyla gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir

BİNYIL KALKINMA HEDEFLERİ

2000 yılı Eylül ayında New York'ta yapılan Binyıl Zirvesi dünya liderlerinin en geniş katılımcı sayısı ile bir araya geldiği toplantı olmuştur. Bir araya gelen liderler tüm insanlığı yoksulluk ve muhtaç durumda bulunmaktan kurtarma taahhüdünde bulunmuşlardır.

Gelişme ve kalkınma hakkını hayata geçirmek amacıyla, Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) olarak bilinen özlü sekiz hedefin 2015 yılına kadar gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. BKH, 1990 yılında Tayland'da yapılan *Herkes için Eğitim* toplantısı ve New York'ta Birleşmiş Milletlerin gerçekleştirdiği Dünya Çocuk Zirvesi ile başlayan bir dizi dünya zirvesinde ortaya çıkan sonuçlardan damıtılmıştır.

BKH, 1990 yılındaki düzeylerinden hareketle 48 göstereyle ölçülen somut hedeflerden oluşmaktadır:

- 1 Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak;
- 2 Tüm bireylerin temel eğitim almasını sağlamak;
- 3 Kadınların durumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak;
- 4 Çocuk ölümlerini azaltmak;
- 5 Anne sağlığını iyileştirmek;
- 6 HIV/AIDS, sıtma ve diğer salgın hastalıkların yayılımını durdurmak;
- 7 Çevresel sürdürülebilirliği sağlamak;
- 8 Kalkınma için küresel ortaklıklar geliştirmek.

14-16 Eylül tarihlerinde dünya liderleri Binyıl Değerlendirme Zirvesi veya diğer adıyla "Binyıl + 5" toplantısı için New York'ta

bir kez daha bir araya geleceklerdir. Bu zirve, BKH'nin gerçekleştirilmesinde sağlanan ilerlemelerin küresel ölçekte değerlendirileceği ilk resmi toplantı olacaktır.

Aradan beş yıl geçmiştir ve önümüzde 10 yıl daha vardır. Gündemdeki büyük soru ise şudur: Bugüne dek ne kadar ilerleme kaydedilmiştir ve BKH'nin gerçekleştirilmesi için bundan sonra nelerin yapılması gerekmektedir?

Kimi BKH'ler diğerlerine göre çocuklara daha fazla odaklansa bile sonuçta hepsinin çocukların esenliği ve gelişmesi üzerinde olumlu etkileri olacaktır. BKH'de çocuklar adına sağlanan ilerlemeleri izlemekten sorumlu başlıca kuruluş olan UNICEF'in de vurguladığı gibi, "BKH bir hayır işi değil, ahlaki bir zorunluluktur".

TÜRKİYE VE BKH

Haziran ayında yayınlanan BKH Türkiye raporu, BM Mukim Koordinatörlüğü'nün desteğinin yanı sıra Boğaziçi Üniversitesi İnsani Kalkınma Merkezi, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nün (DİE) katkılarıyla Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanmıştır. BKH 1, 3, 4 ve 5'e özellikle eğilen rapora göre ülkenin bazı bölgelerinde hala ciddi yoksulluk görülmektedir. 1994 ve 2001 yıllarında patlak veren büyük finansal krizlerin de gösterdiği gibi, yoksulluk, eğitim ve sağlık gibi konular arasında yakın ilişki bulunmaktadır.

Bununla birlikte, Türkiye'de BKH'nin gerçekleştirilmesi yolunda önemli ilerlemeler sağlanmıştır: ilköğretimde toplumsal cinsiyet açığı kapanmaktadır; çocuk ölüm hızları düşmektedir; ülke çocuk felcinden kurtulmuştur ve şimdi de kızamığın başarılı biçimde üstesinden gelme yolundadır. Ancak gene de, öncelikle kamuoyunun duyarlılaştırılması açısından daha yapacak çok şey vardır.

BKH Raporu "Türkiye'nin özellikle toplumsal cinsiyet ve coğrafi bölgeler arası farklılıklar sözü konusu olduğunda önemli görevler ve yapısal engellerle karşı karşıya olduğuna" değindikten sonra şu sonuca varmaktadır: "Türkiye, BKH'ye sorunsuz biçimde ulaşması için, kız çocukların eğitimi ve sağlık gibi bazı alanlarda insani kalkınma çabalarını iki kat artırmak zorundadır."

BKH Raporu'nun Haziran ayında açıklanması sırasında gelişmelere dikkati çeken Devlet Bakanı Abdullatif Şener: "Raporda görüleceği gibi Türkiye'nin son yıllarda izlediği kararlı politikalar sayesinde 2015 yılına kadar bu hedeflere ulaşmak mümkündür" demiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun eğitim, sağlık ve genel gelişme üzerindeki etkileri UNICEF açısından özellikle önemli bir konudur. Binyıl + 5 Zirvesi yaklaşırken, Evet Dev'in bu sayısı Türkiye'nin BKH doğrultusunda sağladığı ilerleme üzerinde odaklanmakta ve yoksulluğun azaltılması, sağlık, eğitim, eşitlik ve çocukların korunması gibi alanlarda daha olumlu sonuçlar alınabilmesi için 2015 yılına kadar neler yapılması gerektiğini ele almaktadır.

Not: Bu sayıdaki tablolarda tüm veriler, Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) 2005 Türkiye Raporu'ndan alınmıştır.

TEBRİKLER!

UNICEF Türkiye Temsilciliği, UNDP yönetimine Kemal Derviş'in getirilmesi dolayısıyla UNDP'deki meslektaşlarını kutlar. Derviş, BM sistemi içinde üçüncü en üst kademe olan bu göreve Mark Malloch Brown'un ardından gelmiştir.

Mart 2001 ile Ağustos 2002 tarihleri arasında ekonomiden ve hazineden sorumlu Devlet Bakanı olarak görev yapan Derviş, Türkiye'nin 2001 yılındaki finansal krizden çıkmasında önemli bir rol oynamıştır.

Derviş'in yeni görevini Nisan ayında BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından açıklanmıştır. Annan konuşmasında "BM, Kemal Derviş'in, son 6 yıl içinde Mark Malloch Brown tarafından gerçekleştirilen başarılı reform girişimini daha ileriye taşıyacağına ve UNDP'nin BKH'den kriz önleme ve kriz sonrası toparlanmaya kadar uzanan küresel kalkınma önceliklerinin ele alınmasındaki kritik rolünü daha da pekiştireceğine tam olarak güvenmektedir" demiştir.

Birbiriyle bağlantılı sekiz Binyıl Kalkınma Hedefi (BKH), Binyıl Bildirgesi'ni imzalayan ülkelerin 2015 yılına kadar herkesin barış, güvenlik ve gelişme hakkını yaşama geçirme yolunda ne kadar yol aldıklarını belirleyecek ölçüdür. Kapsamı açısından geniş ve ileriye dönük perspektifi açısından uzun erimli olan bu BKH'ler, dünyadaki çocukların ve diğer bütün insanların yaşamlarını daha iyiye götürecek, gerçekleştirilmesi mümkün hedeflerdir. Ne var ki, yaklaşan Binyıl + 5 Zirvesi öncesinde dünya liderleri bir araya gelip alınan mesafeyi değerlendirir ve BKH'ye bağlılıklarını teyit ederken bu hedeflerin yaşama geçirilmesindeki "yavaşlık ve eşitsizlik" kaygı uyandırmaktadır.

BKH'yi yaşama geçirmeye çalışan diğer ülkeler gibi Türkiye'nin de duruma bakıp "çocuklar için neler yaptık?" sorusunu sorması gerekmektedir. Bu soruya verilecek yanıt karışıktır: Ana-çocuk sağlığı, kız çocukların eğitimi ve sınırlı da olsa kadınların güçlendirilmesi alanlarında belirli ilerlemeler sağlanmış olsa da, Türkiye son yirmi yılda yoksullukla baş etme konusunda ne yazık ki fazla ilerleme kaydedememiştir. İlerlemenin önündeki bu engel kendini belirli bir gerçekle göstermektedir: 1987 yılında olduğu gibi bugün de ülke nüfusunun üçte bire yakın bir bölümü gıda ve gıda dışı yoksulluk içinde yaşamaya devam etmektedir ve bundan en fazla zarar görenler de çocuklardır.

Eşitsizliklerin ve yoksulluğun refah ve kalkınma üzerindeki etkisi, çocukların, kendi potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri kaliteli temel hizmetlere erişmeden büyümeleri demektir. Bu çocuklar yetişkinlik dönemlerine geldiklerinde, kendi ailelerine ve içinde yaşama uğraşı verdikleri toplumlarına istedikleri katkıyı yapamayacak durumda olacaklardır. Döngü böylece süreklilik kazanmakta, kalkınma da yerinde saymaktadır.

Kalkınma süreci, yoksulları, toplumdaki dezavantajlı grupları ve en önemlisi çocukları hedef alan sürdürülebilir nitelikteki sağlık ve eğitim girişimlere etkin yatırımlar yapılmaksızın yol alamaz. Bu açıdan bakıldığında BKH, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere, birlikte çalışma, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına karşı mücadeleye kaynak ayırma, bütün çocuklara kaliteli eğitim, sağlık hizmetleri ve potansiyellerini tam olarak gerçekleştirme imkanları sunma anlamında tarihsel bir fırsat tanımaktadır.

Bu girişimin bir parçası olarak UNICEF, Türkiye'nin BKH'ye ulaşma yolundaki ilerlemesinin bütün dünyaya örnek olacağına tereddütsüz biçimde inanmaktadır.

Edmond McLoughney
UNICEF Türkiye Temsilcisi

Not: Okurlarımızın bültene ilişkin görüşlerini çok merak ediyoruz. Görüş ve önerilerinizi iletmek için bizimle temasa geçebilirsiniz.

YOKSULLUK ...

Yoksulluk yaşlı aile bireyleri ve en çok da çocuklar arasında yaygındır

Türkiye’de sokaklarda yaşayan ve/veya çalışan çocukların sayısı Türkiye’de son yıllarda çarpıcı bir artış göstermiştir

Düşük gelir düzeyindeki aileler açısından yoksullukla mücadele, kişi başına günde 1 dolar gelir elde etmekten çok daha karmaşık bir meseledir. Ailenin bütçesi hayatta kalmaya ucu ucuna yetecek durumda olduğunda, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik alanlarında olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır. UNICEF açısından, Türkiye’de yoksullukla aile üyelerinin yaş dağılımı arasındaki ilişki kritik önemdedir: çok çocuklu aileler ortalamaya göre daha yoksul durumdadırlar ve ailedeki küçük çocuk sayısı ne kadar fazlaysa yoksulluk da o kadar artmaktadır.

Türkiye’nin, birinci BKH’yi oluşturan mutlak yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırma yolundaki mücadelesi düşük ve orta gelir düzeyindeki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında daha başarılıdır. Ancak BKH Türkiye Raporu’na göre 2003 yılı itibarı ile nüfusun %28.1 gıda ve gıda dışı yoksulluğu içindedir. Bu genel oran, Türkiye’yi orta gelir düzeyi ülkeler arasında ortalama bir konuma yerleştirmektedir.

Satın alma gücü paritesi (SGP) olarak günde 1 dolarlık kazançla belirlenen yoksulluk sınırı, mutlak yoksulluğun uluslararası tanımı, birçok kişinin ağır ve uzun kışlar geçirmek zorunda olduğu Türkiye’den çok tropik kuşaktaki ülkeler için geçerlidir. Buna karşılık Avrupa ve Orta Asya ülkeleri gıda yoksulluğu sınırı olarak 2.15 ve 4.30 dolar eşiklerini kullanmaktadırlar. İnsani Kalkınma Raporu (İKR) 2005’e göre Türkiye nüfusunun %24’ü günde 4.30\$ altında yaşamaktadır. Nüfusun yaklaşık üçte birinin

koşullarının daha da kötüleşmesi sonucunda, ortada yirmi yıldan bu yana azalmayan ileri düzeyde bir eşitsizlik olduğunu göstermektedir. İKR’ye göre, 2000 yılında Türk nüfusunun en zengin %20’lik kısmının tüketim payı %46.7 iken en yoksul %20’nin payı sadece %6.7’dir.

Kent/kır eşitsizliği çocukların gelişimi önünde ciddi engeller oluşturmaktadır ve bu engeller şöyle belirginleşmektedir:

- görece yoksul kırsal alanlarda annelere ve çocuklara yönelik sağlık hizmetlerinin yetersizliği;
- gerek zenginler ve yoksullar gerekse cinsiyetler arasında eğitim eşitsizlikleri;
- sosyal güvenlik ve sağlık sigortası sistemlerinin dağınıklığı.

Yoksulluk, Türkiye’de yaşla ve aile bireylerinin sayısı ile yakından bağlantılıdır. Yaşça büyük aile bireylerinin yoksulluk oranı yüksek olup, ancak çocukların yoksulluk oranı daha da yüksektir. Yoksulluğun artması haneye katılan bireyle — genellikle çocuklar — daha da belirginleşmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) 2003’e göre nüfusun %29’u 15 yaş altındadır. Bu da yoksulluğu önemli bir çocuk sorunu haline getirmektedir.

... ÇOCUKLARIN SORUNU

Yılda 1.4 milyon olan yüksek doğum sayısı giderek düşmektedir. Ancak yine de çocuk nüfusunun artışı Türkiye'nin kalkınması açısından dikkat edilmesi gereken önemli bir konudur. Türkiye'de yoksulluğun bu kadar çok sayıda çocuğu tehdit etmesi şu anlamlara gelir:

- her yıl önlenebilir nedenlerden dolayı meydana gelen binlerce çocuk ölümü;
- ilköğretim çağında olup okula gitmeyen bir milyon çocuk;
- çeşitli işlerde çalışan 1.6 milyon çocuk;
- sokaklarda yaşayan ve/veya çalışan çocuk sayısında artış.

Düşük gelir düzeyindeki aileler çoğunlukla çocuklarının enformel nitelikte, düşük ücretli işlerde çalışmalarını istemektedir. Bu ise çocukların eğitim durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. En kötüsü ise, çocukların çalışma zorunluluğu nedeniyle hiç okula gidememeleridir. Çocuklarını bir süre sonra okula göndermeyen veya hiç göndermeyen aileler, gerekçe olarak genellikle maddi imkansızlıkları göstermektedir.

Konu medya tarafından ele alındığında ise, düşük gelir düzeyindeki ailelerin iyi beslenme, sağlık hizmetleri, eğitim ve iyi bir yaşam standartına ulaşma gibi yerleşik hakları olduğu gerçeğine pek az vurgu yapılmaktadır. Bunun

yerine yoksulluk, ailelerin kendilerinin baş etmesi gereken bir sorun gibi ele alınmakta, böylesine yaygın bir sorunun ülke ve insanları üzerindeki büyük etkisi genellikle göz ardı edilmektedir.

Türkiye'de yoksullukla mücadele stratejileri büyük ölçüde 'hayır işleri' biçiminde yapılandırılmıştır ve bu da yoksullar üzerinde damgalayıcı bir etki yaratmaktadır. Böylece kamuoyunun, medyanın kendi açısı ile başka yerlere götürülen konuyu daha iyi kavraması mümkün olmamaktadır. Benzer biçimde, konuya ilişkin resmi tepkiler de yaygın önyargıları yansıtmakta ve yapılan çalışmalar bir bağımlılık kültürü yaratılmasına yönelik sıkça dile getirilen isteksizlik nedeniyle engellenmektedir.

Ne var ki, yoksullukla mücadele Binyıl Bildirgesini imzalayan ülkeler için hukuksal olarak bağlayıcı bir zorunluluktur ve bu mücadele Türkiye'nin önünde duran en önemli görevlerden biridir. Bu görev, ilgili fonların tahsisi veya kaynakların eşit biçimde dağılımı kadar, tutum değişikliğini de gerektirmektedir.

UNICEF açısından bakıldığında ise, çocukların esenliğini, büyümelerini ve gelişmelerini bu kadar derinden etkileyen bir sorun karşısında tek çözüm çocuklara yatırım yapılmasıdır.

Çok sayıda çocuk mevsimlik tarım işlerinde ve kayıtsız işlerde çalışmaya devam etmektedir

Türkiye'nin, birinci BKH olan mutlak yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırma konusunda yapılacak çok şey vardır

Hedef 1: Mutlak yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak

Göstergeler	Başlangıç yılı (1994)	Bugün (2003)	Nihai amaç (2015)
Amaç 1: 1990 ile 2015 yılları arasında günlük geliri bir doların altında olan nüfusu yarıya indirmek			
Gösterge 1a: Günlük geliri 1 doların (SGP) altında olan nüfusun oranı	%1.1	%0.01	%0.1
Gösterge 1b: Gıda ve gıda-dışı yoksulluk sınırının altında olan nüfusun oranı	%28.3	%28.1	%13.5
Gösterge 2: Yoksulluk açığı oranı (YAO)	%1.5	%0.3	%0.1
Gösterge 3: En yoksul %20'lik nüfusun toplam tüketimden aldığı pay	%8.5	%8.8	%11
Amaç 2: 1990 ile 2015 yılları arasında açlıkla yaşayan nüfusun oranını yarıya indirmek			
Gösterge 4: Beş yaş altındaki çocuklar arasında düşük ağırlıklı çocuk oranı	%8.3 (başlangıç yılı 1998)	%3.9	%4.2
Gösterge 5: Asgari enerji tüketimini karşılayamayan nüfusun oranı (gıda yoksulluğu)	%2.9	%1.3	%0.7

KALİTELİ EĞİTİME ...

Haydi Kızlar Okula! kampanyası erkek çocukların okullulaşma oranını da belirgin bir şekilde artırmakta ve sonuçta Türkiye evrensel temel eğitim hedefine biraz daha yaklaşmaktadır

İkinci ve üçüncü BKH'yi oluşturan tüm bireylerin temel eğitim alması ve kadınların güçlendirilmesi birbiriyle yakından ilişkilidir. Eğitimde cinsiyet eşitliği sağlanmadan herkesin ilköğretim görmesi hedefi gerçekleştirilemez ve kadınların güçlendirilmesi yolunda ileri adım atılamaz. Türkiye'deki birçok aile, özellikle düşük gelir düzeyinde geçim uğraşı verenler, kız çocukların eğitim görmelerinin sağlayacağı yararları net biçimde görememektedir. Kamusal, mesleki ve aile yaşamlarında güçlü kadın rol modellerinin çok sınırlı olması, kız çocukların eğitim görmelerinin pek az getiri sağlayacağı düşüncesine yol açmaktadır.

Türkiye, ilköğretimdeki açığı kapatacak ve herkese temel eğitim sağlanmasını öngören BKH'ye 2015 yılına kadar ulaşacak gibi görünmektedir. Bununla birlikte UNICEF tarafından geçtiğimiz Nisan ayında yayınlanan en son *Çocuklar için İlerleme Raporu*'na göre, Türkiye'de bu alanda ilerleme, bölgedeki diğer ülkelere göre daha yavaş seyretmektedir.

keklerin %85'i ile kadınların %61'i; batı illerinde ise erkeklerin %95'i ve kadınların %85'inin aynı eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Yine aynı raporda kırsal alanda yaşayan kadınların %31'inin şehirde yaşayan kadınların ise %18'inin hiç bir eğitim almadığı ortaya konulmaktadır.

Türkiye, 1997 yılında zorunlu temel eğitimi 5 yıldan 8 yıla çıkararak herkesin temel eğitim görmesini sağlama yolunda önemli bir adım atmıştır. Bu adım sonucunda okullulaşma oranlarında genel bir artış görülmekle birlikte, kız çocukların okullulaşma oranı erkeklere göre daha düşüktür ve bu durum özellikle ülkenin doğusundaki ve güneydoğusundaki kırsal yörelerde belirgindir.

Medya eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği sağlaması hedefini diğer BKH'lere göre daha fazla ve daha olumlu olarak ele almaktadır. Bu konudaki başarılı bir örnek Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile UNICEF'in birlikte yürüttüğü *Haydi Kızlar Okula!* kampanyasıdır. Medyanın da desteği ile kız çocuklarının eğitiminin önemi konusunda son iki yılda kamuoyu duyarlılığı artırılmış ve okullulaşma oranının artırılmasında önemli adımlar atılmıştır. Ayrıca, bu kampanyanın yürütüldüğü illerde erkek çocukların okullulaşmasında da artış sağlanmıştır. Toplumsal

2003'de yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (TNSA) göre ülkenin doğu illerindeki er-

Hedef 2: Tüm bireylerin temel eğitim almasını sağlamak

Göstergeler	Başlangıç yılı (1990)	Bugün (2004)	Nihai amaç (2015)
Amaç 3: 2015 yılına kadar dünyanın her yerindeki kız ve erkek çocukların ilköğretimi eksiksiz olarak tamamlamasını sağlamak			
Gösterge 6: İlköğretimde net okullaşma oranı	%74.8	%93.6 (geçici)	%100
Gösterge 7: 1. sınıfa başlayan öğrenciler arasında 5. sınıfa ulaşanların oranı	—	—	%100
Gösterge 8: 15–24 yaş grubunda okur–yazarlık oranı	%92.8	%95.6	%100

Kız çocukların okullulaşması, ev işlerinde ve diğer kayıtsız işlerde çalışmaları nedeni ile ilköğretimden sonra belirgin bir azalma göstermektedir

... HERKESİN GEREKSİNİMİ VAR

cinsiyet eşitsizliğinin gölgesi hala hissedilse bile, bu durum, herkesin temel eğitim görmesi hedefi açısından hayli umut vericidir.

Büyük ölçüde yoksullukla ilgili olmak üzere birtakım karmaşık etmenler Türkiye’de kız çocukların ve onlardan daha az olmak üzere erkek çocukların okullulaşmasını engellemektedir. Bununla birlikte, Kız çocukların önündeki engellerden biri, Türkiye’de yaşamın birçok alanında gözlenen geleneksel kadın erkek eşitsizlikleridir. Düşük gelirli birçok ailede, kız çocukların tam eğitim görmelerinin getireceği yararlar hiç görülememekte veya somut olarak algılanamamaktadır. Kırsal yörelerde özellikle kız çocukların eğitime erişimi evde yapılacak işler ve erken evlilik yüzünden engellenmektedir. Üstelik bu etmenler, “okula ilgi duyulmaması” gibi sözde gerekçeler arkasında gizlenmektedir. Kentsel alanlarda ise okula gitmeyen kız çocukların bu durumlarının gerekçesi %30 sıklıkla çalışma zorunluluğu olarak dile getirilmektedir.

Her durumda, kız çocukların okul dışı kalmaları, kadın nüfusun %50’sini eve hapseden bir yaşam tarzıdır. Böylece, Türkiye ekonomisi açısından kadınlar en az gelişmiş ve en az yararlanan kaynak durumuna gelmektedir.

2005’de yayınlanan İnsani Kalkınma Raporu’na göre Toplumsal Cinsiyet Güç Ölçüsü (TCGÖ) sıralamasında Türkiye 140 ülkede 76. sırada yer almıştır. Kadınların güçlendirilmesi; kadının ikti-

sadi ve siyasi hayata katılımı ve bu iktisadi kaynaklara sahip olma ve kullanımı ile ilgili karar alma konularını içermektedir. Bu konuların zayıf olması modern toplumlar için kabul edilemez olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine işaret eder.

İKR’a göre, aynı işe katılım açısından erkeklerin geliri kadınlara göre %46 daha fazla olmakla birlikte eğitim düzeyinin artması kadınlar için daha fazla gelir sağlamaktadır. Toplumsal cinsiyet farklılığı dendiğinde gelir düzeyi açısından erkeklerin kadınlara göre her iş alanında daha fazla katılımı anlamına gelmekte, bu da açıkça Türkiye’nin insan kaynaklarından büyük ölçüde yararlanamaması demektir. Daha önemlisi, gelir düzeyi düştükçe kadınların eğitime erişimleri ve eğitimlerini sürdürmeleri olasılıkları da gerilemektedir.

Türkiye kız çocukların eğitimine daha yoğun yatırım yapıp; kadınlara daha eşit istihdam koşulları sağlayınca kadar, kız çocuklar kaliteli eğitim ve potansiyellerini tam olarak gerçekleştirme imkanlarından yoksun kalacaklardır.

Bu durumda, geleceğin anneleri ve çocuklarının birinci derecede bakıcıları olarak kadınlar sağlık ve beslenme alanında ileri standartlardan uzak kalacaklar ve ülke de ulaşması gereken kalkınmışlık düzeyinin gerilerine düşecektir.

Hedef 3: Kadınların durumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak

Göstergeler	Başlangıç yılı (1990)	Bugün (2004)	Nihai amaç (2015)
Amaç 4: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ilk ve ortaöğretimde tercihen 2005 yılına kadar ve eğitimin her düzeyinde 2015 yılına kadar ortadan kaldırma			
Gösterge 9a: İlköğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre oranı	%84	%95.1 (geçici)	%100
Gösterge 9b: Ortaöğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre oranı	%64.7	%74.4	%100
Gösterge 9c: Yüksek öğretimde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre oranı	%52.9	%74.5 (geçici 2003)	%100
Gösterge 10: 15–24 yaş grubunda kadınların erkeklere göre okur yazarlık oranı	%91.4	%95.2 (geçici)	%100
Gösterge 11: Tarım dışı sektörlerde ücretli olarak çalışan kadınların oranı	%15.8	%19.9	%35
Gösterge 12: Parlamentoda kadın milletvekillerinin oranı	%1.8	%4.4	%17

Eğitim ve istihdamda toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamadığı sürece Türkiye kadın ve kız insan kaynaklarının büyük bir bölümünü geliştirme fırsatını kaçıracaktır

EĞİTİMLİ ANNELER ...

Eğitilmiş kadınlar söz konusu olduğunda bebek, çocuk ve anne ölüm hızları belirgin biçimde azalmaktadır

Sırasıyla dördüncü ve beşinci BKH'nin konusunu oluşturan bebek ve anne ölümleri orta gelir düzeyindeki ülkelere göre Türkiye'de yüksektir. Bu ölümler Avrupa ölçeğinde bakıldığında en yüksek düzeydedir. Son on yıl içinde çocuk ölümlerinin azaltılması için çok şey yapılmış olmasına karşın alınacak daha çok yol vardır. Yapılması gerekenlerin başında, düşük gelir düzeyindeki kadınlara ve ailelerine doğum öncesi ve erken çocukluk bakım hizmetlerinin ulaştırılması gelmektedir.

Sağlık Bakanlığı (SB) 2003 yılında başlatılan yoğun kızamıkla mücadele programının ardından bu yıl Haziran ayında yaptığı açıklamada çocukların %95'ine kızamık aşısı yapıldığını belirtmiştir. UNICEF'in desteklediği bu kampanya dördüncü BKH'nin gerçekleştirilmesi yolunda çok önemli bir adımdır. Ayrıca Türkiye 2002 yılından bu yana çocuk felcinden arınmış ülke statüsündedir.

Ancak, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) sonuçlarına göre bebek ve çocuk ölüm hızları hala yüksektir. Ülke ortalaması alındığında bebek ve 5 yaş altı ölüm hızları (BÖH ve ÇÖH) kentleşmiş kuzeybatı bölgesinde ortalamasının önemli ölçüde altında iken, ülkenin doğu ve güneybatı bölgelerinde ortalamasının %40 üzerindedir. Kent/kır eşitsizliği yetersiz beslenme düzeylerinde de gözlenebilmektedir. 5 yaşından küçük çocuklar arasında bodurluk kentsel yerleşimlerde %9 oranında iken kırsal alanlarda %18, batıda %6 doğuda ise %22'dir. Tam aşıllık oranında da istenilen noktaya ulaşılamamıştır ve 1 yaşından küçük çocukların %52'si belli başlı hastalıklara karşı aşılanmamıştır. TNSA annelerin eğitim düzeyleriyle çocukların yaşatılması arasında oldukça kuvvetli bir ilişki olduğunu açıkça

göstermektedir. İlköğretimi tamamlamamış ya da hiç okula gitmemiş annelerin BÖH oranı %51 iken, ortaöğretim ya da yüksek eğitim almış annelerde bu oran %18'e düşmektedir.

Sağlık hizmeti veren kuruluşların ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerine göre kuzeybatıda toplanması ve güney ve güneydoğu bölgelerindeki sağlık kuruluşlarında da ciddi ölçülerde personel sıkıntısı çekilmesi sağlıkla ilgili göstergelerin bölgelere göre farklılık göstermesinde önemli bir paya sahiptir.

SB, UNICEF ve WHO'nun da desteğiyle son yıllarda sağlık alanında önemli birtakım önleyici girişimlerde bulunmuştur. TNSA'ya göre, yeni doğan bebeklerin ilk altı ay içinde yalnızca anne sütüyle beslenmeleri 1998 yılında yalnızca %5'lik bir yaygınlığa sahipken bu oran 2003 yılında %21'e yükselmiştir. Yakalanma riski yalnızca anne sütü verilmesiyle azalan bir hastalık olarak alt solunum yolu hastalıkları 5 yaş altı çocuk ölümlerinin ikinci büyük nedenidir. Sofra tuzunun iyotlanması zorunluluğu sayesinde Türkiye'deki tüketicilerin %90'ının 2005 yılı sonuna kadar iyotlu tuz kullanır hale gelmeleri beklenmektedir. Bu da, gebelik sırasında gerek annenin gerekse bebeğinin sağlığı açısından olumsuz sonuçlar verebilecek olan iyot yetersizliği bozukluklarının (İYB) önemli ölçüde azalmasını sağlayacaktır.

Anne ölümleri, başka bir deyişle gebelikle ilgili komplikasyonlar sonucunda meydana gelen ölümler genellikle önceden görülemeden, ani biçimde meydana gelmektedir. Ölüm nedenlerinin sınıflandırılmasıyla ilgili sorunlar, gerçek anne ölüm hızlarının (AÖH) hesaplanmasını güçleştirmektedir. Türkiye'de AÖH'nin sağlıklı biçimde hesaplanması, son 30 yıl içinde AÖH'yi değerlendirmede kullanılan yöntemlerin birbirinden farklı olması nedeniyle özellikle güçtür.

UNICEF, anne bebek ölümlerine yönelik en iyi çözümün doğum yapacak yaşa gelmeden önce ergen kızlara ulaşılması olduğunu vurgulamaktadır. Bu da, kız çocukların eğitiminin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. 14 ile 44 yaş arasındaki annelerin kabaca 6 milyonu okuma yazma bilmemektedir.

... DAHA SAĞLIKLI AİLELER

Aile ve Çocuk Eğitim Programı erken çocukluk bakımı ve gelişimine ilişkin uygulamaları üç milyon aileye ulaştırmayı hedeflemektedir

Hükümet Aile Çocuk Eğitim Programını (AÇEP) UNICEF'in de yardımlarıyla genişletmeyi planlamaktadır. Bu programla, belirli bir süre yalnızca anne sütüyle besleme, bağışıklama ve beslenme gibi erken dönem çocuk gelişimi ve bakımı uygulamaları konusunda bilgili ana-babalar yetiştirilmesi amaçlanmaktadır.

WHO Avrupa Sağlık programı doğrultusunda gündeme gelecek reformlarla birlikte sağlık hizmetlerinin sunumunda coğrafi ve gelir düzeyine dayanan eşitsizlikler ele alınacaktır. Bu alanda gerçekleştirilecek en önemli değişiklikler arasında SB'nin baştan sona yeniden yapılandırılması; önleyici sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması; aile hekimliği sisteminde iyileştirmeler ve ana-çocuk sağlığı konusuna daha fazla önem verilmesi yer almaktadır.

Hükümet, Dünya Bankası desteğiyle Sağlıkta Geçiş Projesi çerçevesinde Yeşil Kart sisteminin yaygınlaştırılmasıyla herkesin sağlık hizmetleri

kapsamına alınması girişimini 2011 yılına kadar gerçekleştirmeye hazırlanmaktadır. Yapılan en son Hanehalkı Bütçe Araştırmasına göre nüfusun %37'sinin sağlık sigortası bulunmamaktadır ve bu oran kırsal alanlarda %50'ye çıkmaktadır. Nüfusun en varlıklı %20'lik bölümü içinde sağlık sigortası kapsamı içinde olanların oranı %79 iken en yoksul %20'lik kesimde bu imkandan yararlanabilenlerin oranı %42'de kalmaktadır.

Hastane, tedavi, muayene ve ilaç gibi gereklilikler söz konusu olduğunda düşük gelirli ailelerin ceplerinden para harcamak istememeleri veya harcayacak durumda olmamaları, sağlıkla ilgili göstergeleri de olumsuz etkilemektedir.

Mesaj umut vericidir: Ekonomik engelleri ortadan kaldıracak, eğitime erişimi artıracak ve eğitim düzeyini yükseltecek planların gerçekleşmesi halinde Türkiye'de ana-çocuk sağlığı alanında çok önemli iyileşmeler gerçekleşebilecektir.

Türkiye'de geçtiğimiz on yıl içinde bebek ve çocuk ölüm hızları azaltılmıştır ancak daha ileri iyileştirmeler de sağlanabilir

Hedef 4: Çocuk ölümlerini azaltmak

Göstergeler	Başlangıç yılı (1993)	Bugün (2003)	Nihai amaç (2015)
Amaç 5: 1990 ve 2015 yılları arasında beş yaş altı çocukların ölümlerinin üçte ikisinde azaltılması			
Gösterge 13: 1,000 canlı doğum başına beş yaş ölüm hızı	%52.1	%37	%20.7
Gösterge: Bebek ölüm hızı	%43	%29	%17.5
Gösterge: Kızamık aşısı olan bir yaş altı çocukların oranı	%77.9	%79.4	%100

TÜRKİYE VE BKH

“Program çerçevesindeki çalışmalarımızı yürütürken yapacağımız her şeyin Türkiye’yi BKH'lere daha da yaklaştıracak sonuçlar vermesi gerekir.”

BM Mukim Koordinatörü Jakob Simonsen ile özellikle yoksulluğun ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarının önemini Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) ile ilgili Türkiye’deki gelişmeleri ve BM Ülke Ekibinin bu hedeflere ulaşmada Türkiye ile yaptığı ortak çalışmalarını konuştuk.

“Şurası çok açık ki, özellikle bölgesel eşitsizliklere, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine, anne ve çocuk ölümlerine baktığımızda Türkiye’nin BKH doğrultusunda aldığı mesafe orta gelir düzeyindeki bir ülkeden beklenebilecek olanların dışındadır. Başka bir deyişle göstergeler, benzer kalkınmışlık düzeyindeki başka ülkelerdeki kadar dramatik değildir. Önemli olan, Türkiye’de ekonomik reform ve siyasal istikrarı sağlama adına yapılan işlerdir; bütün bunların, ülkenin BKH’ye ulaşmasında olumlu etkileri olacaktır.

“Ne var ki, toplam rakamlara bakıldığında sağlanan genel ilerleme makul görünmekle birlikte, bu toplam rakamlar bize durumun tamamını anlatmamaktadır. Toplam rakamlar illere göre veya örneğin toplumsal cinsiyet gibi bazı başlıklara göre ayrıştırıldığında hemen her BKH’de birtakım zorlu görevlerle karşı karşıya bulunduğu görülür. Toplam rakamlara bakıldığında sağlanan genel ilerleme makul görünmektedir; ancak, bu toplam rakamlar illere veya örneğin toplumsal cinsiyet gibi bazı göstergelere göre ayrıştırıldığında, bütün BKH’lerle ilgili aşılması gereken birtakım sorunların olduğu görülür.

“Bir kere, ortada yoksulluk gibi bir sorun vardır. Ancak, burada söz konusu olan mutlak anlamda yoksulluk değildir ve Türkiye bu açıdan kritik bir durumda bulunmamaktadır. Gene de, eldeki resmi istatistiklere göre, nüfusun dörtte bir ile üçte bir arasındaki bir bölümü, gıda ve gıda dışı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Bu da yoksulluğun bir sorun olarak gündemde olduğunu göstermektedir.

“İstatistiklere göre, Samsun, Ankara, Adana, Mersin hattının doğusunda kalan özellikle kırsal alanlarda ise durum çok daha ciddidir. Bunun ötesinde, büyük kent merkezlerini çevreleyen ‘yeni yoksulluk’ alanlarında da aynı sorun görülmektedir. İnsanlar, daha iyi fırsatlar yakalayabileceklerini düşündükleri için büyük kentlere yönelmektedir. Oysa aradıkları, kendi becerilerini uygun fırsatları da hizmetleri de bulamamaktadırlar.

“BKH göstergeleri açısından gerçekten daha iyi durumda olan ülkeler, son 30 yıllık dönemde eğitime öncelik tanımış olan ülkelerdir. Ancak, sağlanan bu başarı gerçekten uzun bir sürecin sonucudur ve yoksulluğun azaltılması için kısa dönemde birtakım önlemlerin alınması gerekir. Bu önemlerin en gerekli olanlarından biri ise devlet tarafından istihdam alanları yaratılmasıdır.

“İstihdam yaratmak son derece güç bir işdir. Örneğin, ekonomiye para aktararak bir sürü iş sahası açabilirsiniz; ama bunun kendi kendini geliştirecek, sürdürülebilir bir yanı yoktur. İtiraf etmeliyim ki, alt katmanlar için, örneğin küçük ve orta boy işletmeler tarzında yeni işler yaratılmasında pek çok güçlük söz konusudur. Bu güçlükler ilgili olduğu kadar, başta kadınlar olmak üzere kişilere gerçek işin ne olduğu konusunda bir fikir vermekle de ilgilidir.

“Genel olarak bakıldığında, yoksulluğun ardından Türkiye’nin önündeki diğer önemli sorunlar toplumsal cinsiyet ile anne ve çocuk ölümleri ile ilgili sorunlardır. Son dönemin reform süreci, kız çocukların eğitimi ve sağlık gibi önemli alanlara da uzanmıştır. Örneğin kadınlar, koşulların denetlenemediği, bebek ve anne ölüm riskinin yüksek olduğu ortamlar yerine daha güvenli ortamlarda, örneğin bir sağlık kuruluşunda doğum yapmaya özendirilmektedirler.

“Ancak, bir konuda net olmak gerekir: mesele tek başına bakım ve sağlık hizmetleri sağlanması değildir. Çünkü, yoksullar bu hizmetleri talep etmeye de pek eğilimli değillerdir ve aynı durum eğitim için de geçerlidir. Kültürel davranışlar, bir bakıma, bu alanlarda hizmet talebini engellemektedir. Bu da, BKH'lere ulaşılmasını birçok açıdan daha karmaşık bir iş haline getirmektedir. İş salt daha fazla sağlık kuruluşunun veya daha fazla dersliğin hizmete sokulmasından ibaret olsaydı durum çok daha kolaylaşır. Asıl önemli olan, bu hizmetlere yönelik talebin artırılmasıdır. Bu da, tutum ve davranışlar konusunu gündeme getirmektedir; başka bir deyişle, toplumda bu konularda bilinç ve duyarlılık yaratılması gerekmektedir.

“Toplumsal cinsiyet alanındaki güçlendirmeler, Türkiye’de izlenecek politikalarla gerçekleştirilebilecek önemli bir görevdir. Yasal düzenlemeler

“BKH göstergeleri açısından gerçekten daha iyi durumda olan ülkeler, son 30 yıllık dönemde eğitime öncelik tanımış olan ülkelerdir”

uzun süredir fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik olmakla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği konusuna bakıldığında, bu alandaki göstergeler çok yetersizdir. Örneğin Türkiye’de kadınların kayıtlı işgücü piyasasına katılımları, benzer kalkınmışlık düzeyindeki diğer ülkelerin gerisindedir. Türkiye’nin kalkınma düzeyinde, parlamentodaki kadın üye oranının yalnızca %4.2’de kalması ve belediye başkanları arasında hiç kadın olmaması kabul edilebilir bir durum değildir.

“Türkiye’de kadınların işgücü piyasasına daha iyi erişebilmeleri sağlanmalıdır. Evlerindeki işleri kız çocuklarına veya ailenin başka üyelerine devretme zorunluluğunu ortadan kaldıracak hizmetler sağlanmadan kadınların çalışma yaşamına atılmaları beklenemez. Gerçekten dayatıcı olan bu gereksinimin karşılanması için, düzenlenmiş ve iyi işleyen gündüz çocuk bakım hizmetleri sisteminin oluşturulması şarttır.

“Ancak kadınlar, köklü bir kültürel değişim yaşanmadan da çalışma yaşamına katılamazlar. Burada da davranışlara daha fazla dikkat gösterilmesi gerekir. Örneğin, bir araştırmada görüşülen kadınların %40’ından fazlasının kocalarından dayak yemeyi kabul edilebilir bir durum olarak görmektedir. Bu da tutum ve davranışların ne kadar dramatik boyutlarda olduğunu göstermektedir. Daha da kötüsü, bu kadınların %60’ının 15–19 yaş grubunda olmasıdır, çünkü değişimin öncülerinin genç kuşaktan kişiler olması beklenir. Dolayısıyla, ortada bir zincir vardır ve bu zincirin halkaları da politika, erişim, kültür ve davranışlardır.

“Önemli olan bir başka nokta da BM kuruluşlarının, BKH’nin salt BM ile ilgili bir gündem olmadığını iyi kavramalarıdır. BM olarak bizim,

BKH’nin Türkiye’nin bugünkü, kısa dönemdeki politikaları içinde nereye oturduğunu görmemiz, ardından bunların Türkiye açısından neden önemli olduğunu göstermemiz gerekir. Başka bir deyişle, ülkeye uzanan bu köprüyü kurmak bizim görevimizdir; yoksa, Türkiye’nin bize doğru böyle bir köprü kurmasını bekleyemeyiz. Bu köprü kurulduktan sonra, tek başına göstergelerin de ötesinde hükümetin ve bir ülke olarak Türkiye’nin uygulamakta olduğu politikaların gündeme geleceği yeni bir düzeye geçebiliriz ve bu düzeyde kendimize “izlenen bu politikaların BKH’lere ulaşılması açısından yerinde olup olmadığı” sorusunu sorabiliriz.

“Program çerçevesindeki çalışmalarımızı yürütürken yapacağımız her şeyin Türkiye’yi BKH’lere daha da yaklaştıracak sonuçlar vermesi gerekir. Programlar, tek tek her kuruluşun kendi görev sorumluluğunun ötesinde, BKH ile de uyum içinde olması gerekir.

“Örneğin UNICEF’i ele aldığımızda, kız çocukların eğitimi yalnızca okullulaşma oranları ile ilgili bir konudan ibaret değildir. Burada asıl söz konusu olan, bilinç ve duyarlılık düzeyinin geliştirilmesi, kız çocukların gelecekte ne yapacakları, kendi ailelerini kurduklarında nasıl bir tutum izleyecekleridir. Dolayısıyla, bu programın hedeflerine ulaşılmasında farklı BM kuruluşları kendilerine düşen görevleri yapacaklardır. Bu açıdan kendimize sormamız gereken soru şudur: “Bu alanda BM sisteminin geri kalan kesimi ne yapıyor ve Türkiye’nin yararı açısından birlikte ne yapabiliriz?”

“İşbirliği kavramının özü de budur: birlikte iş yapmak ve yaptığımız her şeyi BKH yolunda alınan mesafe açısından ölçmektir.”

“İşbirliği kavramının özü de budur: birlikte iş yapmak ve yaptığımız her şeyi BKH yolunda alınan mesafe açısından ölçmektir”

HAYDİ KIZLAR OKULA!

2005 YILINDA BEKLENEN SONUÇLAR

- Kız çocukların ilköğretime kayıt oranlarının erkek çocuklarla eşit düzeye gelmesi;
- Bebek Ölüm Oranının %43'ten (1998) %30'un altına çekilmesi;
- Anne Ölüm Oranının %50 azaltılması;
- Doğumu izleyen ilk altı ay içinde sadece anne sütüyle beslenme oranının artırılması;
- Bütün çocukların iyot yetersizliği bozukluklarından korunması;
- Üç milyon anne ve babanın çocuk yetiştirmede doğru uygulamaları öğrenmeleri ve bunları yaşama geçirmeleri;
- Ergenlerin HIV/AIDS'le birlikte CYBE geçen diğer hastalıklar ve bunlara karşı nasıl korunmak gerektiği konusunda bilgilendirilmeleri;
- Özel Koruma Gereksinimi Olan çocuk sayısının önemli ölçüde azaltılması;
- Türkiye'deki mevzuatın ÇHS/CEDAW ile tam uyumlu hale gelmesi;
- Bütün sektörlerin ve kaynakların çocuk haklarının daha etkili biçimde yaşama geçirilmesi adına seferber edilmesi;
- Ulusal bütçeden çocuklara ayrılan payın artırılması.

- Eğitim görmüş kadınlar ve kızlar daha fazla fırsattan ve yaşam seçeneğinden yararlanabilirler;
- Eğitim görmüş kadınların ve kızların siyasal, toplumsal ve ekonomik karar alma süreçlerine katılma şansları daha fazladır;
- Eğitim görmüş kızların kendi tercihleriyle daha geç evlenme ve çocuk yapma eğilimleri diğerlerine göre daha fazladır;
- Eğitim görmüş kızların daha iyi iş bulma ve böylece aile gelirlerine katkıda bulunma imkanları vardır;
- Eğitim görmüş kızlar evlendiklerinde daha az sayıda çocuk yaparlar ve çocuklarını daha sağlıklı büyütürler; nitekim kadınların eğitim düzeyi yükseldikçe çocuk ölüm oranları düşmektedir;
- Eğitim görmüş kızların sağlıklı ilgili konulardaki bilinç ve duyarlılık düzeyleri daha yüksektir; örneğin, kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe, HIV/AIDS enfeksiyon oranları önemli ölçüde azalmaktadır;
- Eğitim görmüş kadınların gebelik dönemleri de daha sağlıklı geçmekte, böylece anne ölüm oranları azalmaktadır;
- Kız çocuklara odaklanan programların erkekler için de eşit ölçüde yararlı olduğu görülmektedir.

BİZİMLE TEMASA GEÇİNİZ

UNICEF Türkiye Temsilciliği:

Telefon: +90 (0) 312 454 1000

Faks: +90 (0) 312 496 1461

E-posta: ankara@unicef.org

UNICEF Türkiye Milli Komitesi:
Ankara

Telefon: +90 (0) 312 290 3390

+90 (0) 312 290 3391

Faks: +90 (0) 312 290 3388

E-posta: unicef.natcom@unicefturk.org

UNICEF Türkiye Milli Komitesi:
İstanbul

Telefon: +90 (0) 212 252 5222

+90 (0) 212 249 6686

Faks: +90 (0) 212 252 9727